

ВИКОРИСТАННЯ ПРЕДМЕТНО-МОВНОГО ІНТЕГРОВАНОГО НАВЧАННЯ У ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ МЕНЕДЖЕРІВ

INTRODUCTION OF THE CONTENT AND LANGUAGE INTEGRATED LEARNING METHODOLOGY IN PROFESSIONAL TRAINING OF MANAGERS

Питання ефективності навчання іноземної мови студентів невідомі спеціальностей не втрачають своєї актуальності у сучасному суспільстві, оскільки вільне володіння іноземною мовою значно підвищує конкурентоздатність спеціалістів будь-якого профілю. Велика увага приділяється вибору педагогічних технологій, що будуть сприяти ефективному засвоєнню студентами іноземної мови.

Статтю присвячено розгляду особливостей та можливостей застосування технології CLIL – предметно-мовного інтегрованого навчання, що дає змогу оптимізувати процес мовної підготовки студентів завдяки інтеграції іноземної мови та профільних дисциплін. У статті розкрито сутність та надано основні характеристики технології предметно-мовного інтегрованого навчання (CLIL), викладено практичний досвід застосування CLIL у навчанні студентів бакалавріату Херсонського національного технічного університету за напрямом підготовки 073 «Менеджмент».

Зазначено, що іноземна мова в технічних університетах поступово стає не метою мовної освіти, а засобом здобуття професійно-значущих знань та умінь. Обґрунтовано актуальність, доцільність та ефективність застосування предметно-мовного інтегрованого навчання (CLIL). Представлено досвід впровадження предметно-мовного інтегрованого навчання у практику підготовки майбутніх менеджерів у закладах вищої освіти. Виявлено, що методика CLIL є ефективною завдяки поєднанню фахового і мовного навчання, оскільки інтегрує засоби навчання предмету і вивчення самої мови. Отже, реалізуються принципи вивчення навчальної дисципліни через мову і вивчення мови через навчальну дисципліну. Це значно підвищує мотивацію студентів, оскільки вони розуміють, що так досягають двох цілей у межах однієї навчальної дисципліни. Визначено основні напрями роботи викладача з розвитку знань із професійної англійської мови майбутніх менеджерів. Обґрунтовано доцільність використання факультативного курсу, на якому вивчаються основи менеджменту англійською мовою. Охарактеризовано різні види навчальних завдань, спрямованих на розвиток певних навичок іншомовного спілкування.

За результатами дослідження визначено, що перевагами предметно-мовного інтегрованого навчання є підвищення мотивації студентів до вивчення професійно спрямованої дисципліни іноземною мовою; покращення іншомовної компетенції студентів. Крім того, методика предметно-мовного

інтегрованого навчання може стати інструментом удосконалення умінь для інтеркультурної комунікації і самостійного навчання.

Ключові слова: методика, предметно-мовне інтегроване навчання, менеджери, професійна освіта, іноземна мова.

There is still a wide range of questions and inquiries connected with the appropriate educational methods for teaching students majoring in sciences, as foreign language knowledge plays a vital role in their future competitiveness in the job market. Nowadays, one of the main concerns is dedicated to the selection of teaching tools that will guarantee the highest degree of educational efficiency for students learning English as a second language.

The article elaborates on the characteristics and possibilities of modern education technology CLIC – Content and Language Integrated Learning. The platform provides some opportunities for a combined approach to teaching a foreign language. It improves the variability of methods by merging language classes with students' major disciplines. The article explains the idea and main characteristics applied in the CLIC technology. Moreover, the findings comment on the user's experience provided by the platform range of services. The experiment was conducted on a group of students from Kherson National Technical University majoring in management studies.

Teaching a foreign language at technical universities is gradually becoming a complementary process of education, transforming it into merely a tool for acquiring some vital professional knowledge and skills. The article shares the practical experience of using the CLIL technology at the lessons to variegates the mundane lecturing process and pay students' attention to the necessity of learning a foreign language. It has been found that the CLIL platform allows combining the main training with the language teaching as it blends the principal features of primary subjects with the English language. CLIC enables teaching the language through the majoring disciplines as well as learning the subjects from the language perspective. The article describes the main skills that a language teacher should have for effective teaching of the foreign language for manager students.

The current study highlights that the main advantages of the combined approach for teaching students the foreign language are a higher level of learners' engagement in the educational process; better motivation to learn the main subjects in another language; improvement of language competence.

Key words: methodology, Content and Language Integrated Learning, managers, professional education, foreign language.

УДК 378.4:371.132

DOI <https://doi.org/10.32843/2663-6085/2021/32-1.7>

Байша К.М.,

канд. пед. наук, доцент,
доцент кафедри іноземних мов
Херсонського національного технічного
університету

Стеценко Н.М.,

канд. пед. наук, доцент,
доцент кафедри іноземних мов
Херсонського національного технічного
університету

Постановка проблеми у загальному вигляді. Процеси глобалізації та інформатизації, що стрімко розвиваються у сучасному суспільстві, потребують фахівців нового покоління,

які володіють не лише глибокими професійними знаннями, але й однією іноземною мовою для повсякденного і професійного спілкування, а краще декількома.

У зв'язку з цим особливої актуальності набуває питання про викладання іноземної мови для немовних спеціальностей закладів вищої освіти.

На відміну від студентів лінгвістичного профілю, для яких іноземна мова є метою навчання, для студентів немовних спеціальностей іноземна мова має бути не метою, а засобом фахової підготовки та формування необхідних компетенцій.

Однак засвоїти знання з предмету без володіння мовою, якою ці знання було отримано, практично неможливо. Особливо це стосується менеджерів, оскільки основи менеджменту були започатковані саме носіями англійської мови, тому курс іноземної мови (англійської) має стати основою формування професійної компетентності менеджера, необхідних йому особистісних якостей і навичок міжособистісної взаємодії.

Перед викладачами вищої школи стоїть завдання пошуку оптимальних шляхів підвищення інтересу до вивчення іноземної мови та формування іншомовної комунікативної компетенції. Для цього необхідно добирати такий теоретичний і професійно-орієнтований матеріал, який стимулював би студентів до засвоєння і використання у професійному мовленні відповідних лексико-граматичних одиниць.

У зв'язку з цим актуальним є предметно-мовне інтегроване навчання, що знайшло відображення у підході CLIL.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Концепція предметно-мовного інтегрованого навчання (CLIL) була запропонована Пітером Мехісто і Девідом Маршем у 1994 році [2].

Особливість ідеї CLIL полягає в тому, що викладачам і студентам надається можливість вирішити освітні завдання одразу з двох предметів у часових межах, що виділяються на одну дисципліну (Д. Койл).

Теоретичні основи предметно-мовного інтегрованого навчання обґрунтовано такими вченими, як О. Мейєр, Т. Тінг, В. Павон, Ф. Худ.

Серед вітчизняних науковців проблемам предметно-мовного інтегрованого навчання приділяли увагу С. Бобиль, Ю. Руднік, Ю. Соболю. І. Ткаля та С. Царьова розкрили можливості CLIL-технології у формуванні міжкультурної компетенції студентів. М. Нечепоренко, Н. Євтушенко визначають особливості використання CLIL у підготовці майбутніх учителів іноземних мов. З. Огнівенко, Н. Черкашина вивчають CLIL як засіб підвищення мотивації до вивчення іноземної мови.

Проведені в Україні дослідження дали змогу розробити низку профільних іншомовних курсів з використанням CLIL-методики («Біологія» Г. Турчинова, «Менеджмент зовнішньоекономічної діяльності» З. Корнева).

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Однак питання ефектив-

ного використання методики проблемно-мовного інтегрованого навчання майбутніх менеджерів не знайшли широкого висвітлення у сучасній методичці.

Мета статті полягає у характеристиці специфіки використання методики предметно-мовного інтегрованого навчання (CLIL) у процесі професійної підготовки майбутніх менеджерів у технічних університетах.

Виклад основного матеріалу. Методика предметно-мовного інтегрованого навчання (Content and Language Integrated Learning) з'явилася як розвиток методу «занурення в мову», але значно відрізняється від неї. Найчастіше зустрічається таке її визначення: дидактична методика, що дає змогу сформувати у студентів лінгвістичні й комунікативні компетенції мовою, що не є для них рідною, у тому ж навчальному контексті, у якому відбуваються формування й розвиток загально-навчальних і професійних знань та умінь [3].

Характерною рисою CLIL є погляд на мову не як на об'єкт, що вивчається, а як на засіб вивчення професійно-орієнтованої навчальної дисципліни. Отже, реалізуються принципи вивчення навчальної дисципліни через мову і вивчення мови через навчальну дисципліну. Це значно підвищує мотивацію студентів, оскільки вони розуміють, що так досягають двох цілей у межах однієї навчальної дисципліни.

У класичному варіанті CLIL інтегрує такі чотири основні складові частини: відповідно підібраний зміст (content), активізація мисленнєвої діяльності (cognition), взаємодія (communication) та культурна складова частина (culture) [6].

Кожна з цих складових частин виконує певні функції.

1) Зміст (content) виконує завдання набору аутентичного, професійно-орієнтованого матеріалу освітнього характеру для парної та групової роботи.

2) Спілкування (communication) виконує завдання використання іноземної мови для постановки завдань викладачем та відповідей студентів, пояснення і засвоєння незнайомих мовленнєвих прийомів у практичних прикладах. Спілкування студентів один з одним та з викладачем мовою, що вивчається, має складати більшу частину кожного заняття.

3) Осмислення (cognition) виконує функцію вирішення завдань, що поставлені викладачем, побудови логічних конструкцій і доведення правильності вибору методу розв'язання задачі студентами із використанням іншомовного мовлення. Це завдання має обов'язково вирішуватися за допомогою й під постійним контролем з боку викладача. При цьому результат вирішення поставленого завдання не менш важливий за спосіб розв'язання.

4) Соціокультурні знання (culture, community, citizenship) виконують завдання розвитку міжкультурної компетенції студентів, що включає культурологічний аспект (культурно-інформаційні та культурно-мовні уміння), стратегічний аспект (етико-формальні правила комунікації), психологічний аспект (толерантність та емпатія до інших культур). Однак цей компонент має бути більше прив'язаний не до загальнокультурних особливостей, що характерні для носіїв мови, а до професійних ситуацій, у яких вони можуть виявитися [4].

Кожен із цих компонентів має певну мету.

1) "Content" визначає цілі навчання; що нового дізнаються студенти; яким буде результат навчання.

2) "Communication" визначає робочу мову навчання; створення словника, вибір типів спілкування з урахуванням необхідності використання полілогічних дискусійних форм взаємодії.

3) "Cognition" виділяє мисленнєві навички, типи питань, що дають змогу знайти правильні відповіді; завдання для обговорення.

4) "Culture" передбачає вибір соціокультурного значення теми та об'єднує весь навчальний матеріал заняття.

Для кожного з цих компонентів мають бути розроблені завдання, що спираються на теорію «зони найближчого розвитку» Л. Виготського, а також враховують поступовість отримання знань.

В англійській літературі використовується термін "scaffolding", що означає «підмостки», за допомогою яких студенти можуть виконати завдання сьогодні, а у подальшому самостійно, без такої опори.

"Scaffolding" має декілька таких різновидів:

– лінгвістичний ("linguistic scaffolding"), що включає спеціалізовану лексику; ключові мовні структури тієї мови, що вивчається; граматичні структури, інформацію про специфіку тексту з дисципліни;

– когнітивний ("cognitive scaffolding"), що забезпечує підтримку ментальних процесів, спрямованих на переробку інформації і ментальних знань, необхідних для регуляції та контролю за навчальною діяльністю;

– культурний ("cultural scaffolding"), що підтримує зв'язок з різними культурами;

– емоційний ("affective scaffolding"), що підтримує емоційний та психологічний стан учнів [8].

Вчені виділяють такі дидактичні принципи, що визначають CLIL:

1) принцип дуальності (опори на рідну та іноземну мову);

2) принцип інтеграції іноземної мови й змісту навчального предмету;

3) принцип поступового ускладнення змісту;

4) принцип спрямованості на оволодіння знаннями з конкретної дисципліни за допомогою двох мов (рідної та іноземної);

5) принцип розвитку мотивації і готовності використовувати іноземну мову в спеціальних цілях;

6) принцип використання аутентичного матеріалу [1].

Відповідно до класифікації Ф. Болла виділяють такі дві версії реалізації предметно-мовного інтегрованого навчання: оснований на навчанні змісту ("content-driven") та оснований на навчанні мови ("language-driven") [3].

У зарубіжній науково-методичній літературі зустрічається поняття "hard CLIL" та "soft CLIL". «М'яка» ("soft") версія орієнтується на іноземну мову, її вивчення є основним завданням. За цією версією викладачі іноземної мови подають навчальний матеріал через науковий або професійний компонент. Упровадження «твердої» ("hard") версії CLIL вимагає досягнення двох цілей, таких як навчання змісту самої дисципліни й навчання іноземної мови.

На практиці частіше використовується «м'яка» версія предметно-мовного інтегрованого навчання.

Ефективне впровадження CLIL-методики вимагає дотримання таких педагогічних умов:

1) правильне визначення об'єкта вивчення;

2) правильний добір матеріалу з урахуванням психологічних аспектів когнітивної діяльності;

3) врахування вікових особливостей студентів.

Крім того, у процесі підготовки до заняття за методикою CLIL викладач має тісно співпрацювати з викладачами профільних дисциплін; стимулювати когнітивну діяльність студентів, оптимально поєднувати групову та індивідуальну форми роботи.

Типи завдань мають бути розроблені за рівнем складності з акцентом на предметний зміст, його розуміння, перевірку й подальше обговорення.

На різних етапах роботи з текстом увага має бути сфокусована на лексиці, змісті тексту, а потім на конкретному граматичному матеріалі.

Етапи "while-" та "past-reading" можуть включати достатню кількість самостійних і творчих завдань (описати, порівняти, поставити запитання, висловити власну точку зору, створити презентацію тощо).

Серед інноваційних підходів і технологій, що можуть сприяти успішному навчанню на основі методики CLIL, слід назвати такі:

– персональний сайт викладача, де можна розмістити необхідний текстовий матеріал, здійснювати зворотний зв'язок із студентами;

– блог-технології, що дають змогу інтенсифікувати процес навчання;

– технології мобільного навчання, що є легкими у застосуванні й різноманітними за видами і формами роботи;

– «хмарні технології», що надають великі можливості для зберігання й обміну інформацією;

– технологія "LMS Moodle", що дає змогу повідомляти актуальну інформацію, перевіряти вико-

нання домашнього завдання, створювати тематичні словники тощо;

– “TED Talks” – англомовні відеолекції відомих учених, бізнесменів, викладачів, топ-менеджерів, спікерів з різної тематики, зокрема професійно-спрямованої.

Реалізація методики предметно-мовного інтегрованого навчання у Херсонському національному технічному університеті проходила на практичних заняттях з англійської мови (факультатив) для студентів другого курсу факультету міжнародних економічних відносин, менеджменту і бізнесу, спеціальності 073 «Менеджмент». Викладачами кафедри було розроблено курс «Менеджмент» за моделлю “soft CLIL” з використанням оригінальних текстів посібника “Management”, що призначений для навчання студентів – майбутніх менеджерів в американських закладах професійної освіти [7].

Курс складався з шести таких тематичних модулів: “The Environment of managing”; “Planning”; “Organizing”; “Leading”; “Controlling”; “Managing in action”, що відповідали основним складовим частинам професійного курсу «Менеджмент».

У кожному розділі визначено основні цілі як професійного спрямування, так і розвитку іншомовних мовленнєвих навичок.

Тематичний модуль відкривають вправи на «Розминку» (“Starting up”). Завдання цього блоку вводять студентів у проблематику відповідного розділу, визначають напрям аналізу та обговорення матеріалу, що в ньому подається. Стимулами до дискусії можуть виступати відеосюжети, цитати відомих людей, у тому числі бізнесменів, топ-менеджерів.

У наступний блок «Пошукове читання» (“Scanning Reading”) входить опорна тематична стаття розділу, яка знайомить з теоретичними основами курсу, сприяє засвоєнню термінології і розвитку навичок аналітичного читання.

Виявити ступінь розуміння змісту прочитаного та умінь аргументовано висловлювати власну точку зору дає змогу блок «Контрольні питання і завдання» (“Crosschecking”).

Крім того, в окремих розділах може використовуватися блок «Оглядове читання» (“Skimming Reading”). Це тексти, що слугують додатковим джерелом різних відомостей з теми і сприяють удосконаленню навичок аналітичної роботи з інформацією. Такими текстами можуть бути статті з періодичних англомовних видань.

Завершується кожен розділ засвоєнням відповідних мовних засобів, мовленнєвих моделей та соціокультурних аспектів комунікації. Цьому сприяють матеріали двох інших блоків, таких як «Питання для роздумів» (“Questions to Ponder”) та «Прийняття рішень» (“Decision-making”).

Перший блок включає питання, що потребують аргументованого обговорення проблеми, а другий

містить проблемні ситуації, котрі потребують аргументованого вирішення.

Наступний етап – це автоматизація мовленнєвих умінь та навичок. Цей блок містить завдання й вправи, що складають основу комунікативного тренінгу на базі ситуацій міжкультурного спілкування. Він передбачає використання нового матеріалу для вирішення завдань різної складності.

Другий блок «Відеопрезентація» (“Video Presentation”) виконує узагальнюючу функцію і слугує закріпленню матеріалу. Він містить різні завдання творчого характеру, що включають проблемні ситуації, завдання до відеосюжету, рольові ігри тощо.

Важливим елементом опанування курсу є оцінка ефективності навчальної діяльності студентів, що здійснюється як у процесі, так і після завершення роботи над кожним розділом. Перевірка знань студентів може відбуватися за допомогою переліку основних питань, що виносяться на обговорення («Обговорення результатів»), у вигляді «Ділової гри», захисту творчих проєктів тощо.

За результатами опитування студентів, яким було запропоновано цей факультативний курс, ми з’ясували, що заняття, організовані таким чином, матеріал, що вивчався, викликають у них великий інтерес, значно підвищують мотивацію до вивчення іноземної мови.

Таким чином, запропонований факультативний курс на основі CLIL-методики, підвищує мотивацію студентів до вивчення іноземної мови; збагачує словниковий запас за рахунок предметної термінології, що дає змогу розуміти фахові тексти, використовувати професійну лексику у професійно-орієнтованому спілкуванні; дає можливість отримати знання з фахової дисципліни; розвиває навички самостійної роботи.

Отже, використання методики предметно-мовного інтегрованого навчання дає змогу ефективно вирішувати такі навчальні завдання:

- підвищення мотивації студентів до вивчення іноземної мови;
- навчання свідомо й вільно використовувати іноземну мову для повсякденного та професійного спілкування;
- формування у студентів розуміння й знання інших культур;
- розвиток лінгвістичних і комунікативних компетенцій через використання сучасної іноземної мови.

Висновки. Використання предметно-мовного інтегрованого навчання іноземної мови (CLIL) дає можливість засвоїти значний за обсягом мовленнєвий матеріал через занурення у природне мовне середовище. Робота над різними професійно-орієнтованими темами дає змогу вивчити специфічну термінологію, певні мовленнєві конструкції, що сприяє поповненню словникового запасу студентів відпо-

відною лексикою, а також підготувати до подальшого використання отриманих знань та умінь.

Однак, незважаючи на значну кількість позитивних моментів цієї методики, під час її впровадження у навчальний процес може виникнути низка таких проблем:

- відсутність навчальних комплексів зі спеціальності, розроблених іноземною мовою;
- низький рівень взаємодії викладачів-предметників і викладачів іноземної мови;
- небажання викладачів опанувати нові методи й технології навчання;
- низький рівень володіння іноземною мовою самими студентами, що може викликати низку певних психологічних проблем, пов'язаних із засвоєнням матеріалу іноземною мовою.

Вирішення цих проблем може стати предметом подальшого наукового пошуку.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Григорьева К. Content Language Integrated Learning как основа формирования профессиональной иноязычной компетенции студентов технических вузов. Казань : КФУ, 2013. С. 89–94.

2. Клец Т. К вопросу об использовании предметно-языкового обучения CLIL в системе иноязычной подготовки студентов. *Иностранные языки: лингвистические и методологические аспекты*. 2015. № 30. С. 83–89.

3. Ball Ph. What is CLIL? *English Language Resource*. 2013. URL: <http://www.onestopenglish.com/clil/methodology/articles/article-what-is-clil/-500453.article> (дата звернення: 25.01.2021).

4. Bently K. TKT Course CLIL Module. Cambridge University Press, 2010. P. 12.

5. British C. Content and Language Integrated Learning URL: <http://www.teachingenglish.org.uk/articles/content-language-integrated-learning> (дата звернення: 12.01.2021).

6. Coyle D. Content and language integrated learning. Cambridge : Cambridge University Press, 2010. 182 p.

7. Dessler G. Management: principles and practice for tomorrow's leaders. Pearson Prentice Hall, 2004. 534 p.

8. Wielander E. Something to talk about: Integrating content and language study in higher education. URL: http://www.unifg.it/sites/default/files/allegatipagrafo/22-01-2014/wielander_what_is_clil_at_aston_university (дата звернення: 25.01.2021).